

Остання війна

Юлій Швець

«Анатомія рашизму»

Автори ідеї: Мирослава Барчук, Володимир Ладижець
 Автори сценарію: Юрій Макаров, Мирослава Барчук,
 Дарка Гірна
 Режисерка Жанна Озірна
 Автори ідеї: Мирослава Барчук, Володимир Ладижець
 Автори сценарію: Мирослава Барчук, Юрій Макаров
 Режисери: Олеся Моргунець-Ісаєнко, Роман Синчук
 Україна, Суспільне, 2023

Постер документального фільму «Остання війна». Суспільне. Україна, 2023.

Два фільми документального циклу «Остання війна» («Анатомія рашизму» та «Какая разница»), які нещодавно вийшли на Суспільному й доступні на Youtube, засновані на двогодинних розмовах з тридцятьма українськими й західними інтелектуалами¹. Авторка та ведуча – досвідчена Мирослава Барчук у кадрі та поза ним – з їх допомогою намагається пояснити коріння сучасної війни, за що вона точиться, чому всі роки Незалежності українське суспільство легковажило загрозами з боку агресивного сусіда. «Це мій власний погляд на наші спільні помилки й хиби. Звісно, їх список далеко не вичерпний і, боюсь, поки що не вичерпаний, ми все ще наступаємо на ті самі граблі. Але я впевнена,

¹ Спікерами проєкту стали Сергій Плохій, Володимир Єрмоленко, Френсіс Фукуяма, Оксана Забужко, Тарас Лютій, Пітер Померанцев, Віталій Портников, Олеся Островська, Віра Агеєва, Ярослав Грицак, Юрій Прохасько, Мирослав Маринович, Євген Глібовицький, Вахтанг Кебуладзе, Ігор Козловський, Антон Дробович, Олена Стяжкіна, Ірма Вітовська, Ахтем Сеїтаблаєв, Віктор Ющенко, Андрій Бондар, Йосип Зісельс, Мирослава Гонгадзе, Павло Казарін, Любов Цибульська, Віктор Еленський, Георгій Коваленко, Олександр Кучерук.

що цей досвід є природним і неминучим, яким би блючим він не був, і як би прикро нам не було це визнавати. Це невідворотна хвороба росту. А ось опис цієї хвороби, проговорення спільної травми, якої завдав нам усім колоніалізм, – це певна колективна терапія. Так чи інакше, проявлена війною суб'єктивність, нове самоусвідомлення допомогло мільйонам українців краще відрізнити своє від чужого, рідне – від нав'язаного імперією. Під ракетними обстрілами країна невивчених уроків починає розуміти, що різниця таки є й що держава втрималась завдяки тим, для кого ця різниця завжди існувала»².

Спробуємо зрозуміти, яке місце займають ці стрічки в досягненнях нашої тележурналістики. А також кінодокументалістики, адже, окрім прямого нарративу, картини мають і важливу фактологічну складову. Було використано 700 годин хронікальних матеріалів: з них із архіву Суспільного тільки для двох частин фільму «Какая разница» було оцифровано понад 200 годин архівних

² <https://corp.suspilne.media/newsdetails/6337>

матеріалів. Також майже 110 годин особистого архіву Ярослава Кендзьора³ (кадри з Ярославом Чорноволом, дисидентами, проукраїнськими мітингами) було використано для цієї ідейно й естетично значної роботи. Тому чимало кадрів хроніки глядач побачить вперше. Динамічно змонтовані кадри створюють об'ємну картину наших пошуків, детально відтворюють дух українського державотворення й турбулентності епохи.

У центрі фільмів – два світи. Перший – світ холопів і пацанського царства, де царьки настільки вміло готують для варварського подіуму холопів, що стати «грузом 200» останні вважатимуть за щастя. Інший світ – українська олігархічна демократія – з добре відомим списком «капітанів» та їхніх «старших помічників», девізом яких протягом десятиліть була та ж сама дезорієнтуюча суспільство «какая разніца».

В «Анатомії рашизму» – головні герої «варварського» табору – зцементовані «бізнесом на крові» випечені гебешні покидьки, що добре усвідомлюють наслідки своїх амбіцій, однак не переймаються сотнями тисяч загублених життів: життя підданих для них – звична імперська арифметика. Один із кремлівських оракулів «справедливо» вважає, що, «якщо імперія не розширюється, вона звукується», а жити поза імперською парадигмою паразити не здатні.

«Какая разніца» прямо не проговорює, однак глядачам з фундаментальною уявою дає усвідомити, що причиною наших національних негараздів є не якийсь збіг геополітичних обставин чи наша провінційна недолугість, якою «куми» зазвичай пояснюють в тому числі двадцятикратне співвідношення валового національного продукту на душу населення у нас і, наприклад, в Італії – країні, що має середні економічні показники в Європі. Причиною відсутності ідейного політикуму й ідейного суспільства в цілому перед прямою й неприхованою загрозою, яку несуть імперські амбіції сусіда, стало не що інше, як матеріальні інтереси національної еліти – усіх цих «капітанів», їхніх родичів та кумів. Ідучи за класичними зразками документальних фільмів-розслідувань, автори насичують візуальний ряд подіями недалекого минулого та сучасності, які зробили війну можливою. Протагоністам надають слово, антагоністів цитують. Однак, наскільки в «Анатомії рашизму» хронічній рашистській агресивності щодо українського світу даються прямі фахові оцінки, настільки половинчастість оцінок щодо злочинної діяльності й бездіяльності нашої політичної еліти стає візитівкою другого фільму.

«Какая разніца» – про те, як українці «прогавили "русский мір" у себе в країні... Це відверта, доросла розмова про те, чи могли ми цих помилок уникнути, чи, можливо, вони є природною хворобою росту і подоланням постколоніального синдрому», – так бачить ідею фільму

авторка Мирослава Барчук⁴. Ключові слова тут: «ми», «прогавили», «хвороба росту» – й жодної персоналізованої відповідальності. Один приклад. «Моя помилка в тому, що я вірив росії», – слова майстра «проходити між краплинами» вказують в ньому не першого президента деколонізованої країни, а «далекозорого» політика. Ці та інші подібні висловлювання автори фільму залишають без коментарів, вочевидь, пропонуючи глядачу самому обирати – має чи не має досвідчений державник обов'язок знати історію країни, яка завжди була історією перманентних війн, геноциду і підкорення української території московією. Спираючись на державний апарат, розвідку, контррозвідку з мільйонними бюджетами, державник має прораховувати підступні рухи пораненої змії, її бажання реваншу, та вживати відповідних заходів. Однак, замість предметної розмови, перший президент скочується до серіальної: «я вірив – вона обманула». Чи можуть виправдальні аргументи такого роду не викликати опору в інтерв'юера, чи повинні мати відповідний коментар – проблема залишається відкритою.

Загалом, на питання про персон, відповідальних в Україні за «наше» телебачення, орієнтоване на імперський наратив кіно-попси-культури, а відтак – за «один народ» і підневільне «спільне майбутнє», – відповіді не буде. Не почуємо й імен тих «професіоналів», котрі начисляли криваві чоботи окупантам, бо наразі в «оновлених» олігархічних медіа вони займаються тим самим. На жаль, немаркований і в умовах війни особливо жахливий візуальний ряд дещо урівнює в кадрі як борців за національні ідеали, так і поборників особистих інтересів, більше пропонуючи енциклопедичну «інформацію для роздумів», аніж осмислення помилок історичного періоду й окремих «попередніх висновків», конкретизованих в персоналіях – тих, хто, як Мазепа, боровся, й тих «кочубеїв», що «ловили гав», нарощуючи свої капітали.

Потужна енергія та пристрасність, характерні для першого фільму, в більшості сцен другого поступаються поблажливій інтонації «ми не чекали – нас обікрали». Але будемо вірити, що наступні фільми циклу «Остання війна» будуть не тільки «колективною терапією» – інтелектуально наповненим проговоренням колоніальних травм, а ще й зарядженими сміливістю політичних суджень, конкретизацією нових ідей, багатством візуальних метафор – війна ж бо остання! Будуть наповнені щирою зневагою до сильних світу цього – зовнішніх і внутрішніх, – які, як тільки з них спаде німб медійної недоторканності, миттєво розкриють на екрані свою жалюгідність та нікчемність. Сподіваємося, що наступні фільми, зберігши пророчі думки українських інтелектуалів, посилять свою публіцистичну складову, уникнуть полону політкоректної академічності.

³ Ярослав Кендзьор – колишній депутат Верховної Ради України та голова пресслужби дисидентського руху.

⁴ <https://corp.suspilne.media/newsdetails/9183>